

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій
Кафедра публічного та приватного права

ПРАВО
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до написання курсових робіт для здобувачів вищої освіти спеціальності
081 «Право» освітнього рівня «бакалавр»
денної та заочної форм навчання

*Обговорено і рекомендовано на засіданні
кафедри публічного та приватного права
Протокол № 14 від «05» грудня 2023 р.*

Чернігів 2023

ПРАВО. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ до написання курсових робіт для здобувачів вищої освіти спеціальності 081 «Право» освітнього рівня «бакалавр» денної та заочної форм навчання. 2-е видання, переробл. та доп. / уклад. : В. М. Литвиненко, Л. В. Шестак. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2023. 41 с.

УКЛАДАЧІ:

ЛИТВИНЕНКО Валентина Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент, завідувачка кафедри публічного та приватного права

ШЕСТАК Лілія Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного та приватного права

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ЗА ВИПУСК:

ПУЗИРНА Наталія Станіславівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного та приватного права

РЕЦЕНЗЕНТ:

ЧІЧКАНЬ Марія Валеріївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного та приватного права

ЗМІСТ

I. ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ.....	4
II. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ТЕКСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ	10
III. КЕРІВНИЦТВО КУРСОВОЮ РОБОТОЮ	20
IV. ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ	23
V. ПЕРЕВІРКА КУРСОВИХ РОБІТ НА АКАДЕМІЧНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ	24
Додаток 1	26
Додаток 2	27
Додаток 3	28
Додаток 3-1	30
Додаток 3-2	31
Додаток 4	36
Додаток 5	38
Додаток 6	40

I. ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Навчальний процес Національного університету «Чернігівська політехніка» передбачає різні форми індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти, зокрема, виконання курсової роботи, рівень підготовки якої значною мірою свідчить про ступінь засвоєння здобувачем вищої освіти знань, отриманих як у ході викладання відповідної дисципліни, так і під час самостійного опрацювання матеріалу. Відповідно до п. 7.4.2 Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті «Чернігівська політехніка» курсові проєкти (роботи) виконуються з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних здобувачами вищої освіти за час навчання та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання. Тобто підготовка і написання курсової роботи дозволяють забезпечити поглиблене вивчення матеріалу окремих тем відповідного курсу, що включає в себе дослідження й аналіз змісту нормативно-правових актів, наукових позицій вітчизняних та зарубіжних дослідників шляхом опрацювання навчальної, науково-періодичної та іншої літератури.

Мета цієї методичної розробки – допомогти здобувачам вищої освіти оптимізувати процес опрацювання матеріалу при написанні курсової роботи. В основу покладено вимоги нормативних документів (державних стандартів) щодо оформлення складових роботи, а також використано рекомендації, що містяться в різних довідкових матеріалах.

Методичні вказівки для написання курсових робіт здобувачами вищої освіти підготовлено на основі програм навчальних дисциплін, які викладаються на юридичному факультеті Національного університету «Чернігівська політехніка» та з яких, відповідно до навчального плану, мають бути підготовлені курсові роботи. У даному навчально-методичному виданні викладено загальні положення щодо підготовки, написання, оформлення, рецензування та захисту курсових робіт; подано витяги з документів, що регулюють порядок проведення перевірки курсових робіт на академічну доброчесність. Все це має полегшити роботу здобувачів вищої освіти при роботі з матеріалами, оформленні опрацьованого тексту, здачі роботи на кафедру на перевірку науковому керівникові та порядку захисту роботи, яка пройшла перевірку на академічну доброчесність.

Дане видання стане корисним як для науково-педагогічних працівників, які забезпечують викладання навчальних дисциплін, з яких передбачено підготовку курсових робіт, так і для здобувачів вищої освіти при написанні курсових робіт.

Курсова робота сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти навичок до самостійної наукової творчості, підвищенню теоретичної і професійної підготовки, кращому засвоєнню навчального матеріалу з відповідної навчальної дисципліни, більш глибокому вивченню та осмисленню окремих тем курсу, у тому числі й тих, які не виносилися на лекційні, семінарські заняття або на самостійне опрацювання. Курсова робота – це, передусім, творча наукова діяльність, результатом якої має бути логічно побудований та структурований науковий текст, що висвітлює окрему наукову тему та містить аналіз

законодавства та наукових позицій вітчизняних і зарубіжних дослідників, а також власні висновки, узагальнення та пропозиції автора курсової роботи.

При написанні курсової роботи здобувач вищої освіти повинен показати вміння працювати з науково-методичною, навчальною, науковою, нормативною та іншою літературою; аналізувати правові джерела та матеріали судової практики, робити обґрунтовані висновки щодо розглядуваної тематики, вирішувати прості науково-теоретичні проблеми; вказувати на недоліки чинного законодавства України з розглядуваної теми та шляхи їх подолання, аналізувати положення правових норм суміжних галузей права та положення загальної теорії права.

Курсові проєкти (роботи) виконуються з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних здобувачами вищої освіти за час навчання та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання. Тематика курсових проєктів (робіт) повинна відповідати завданням навчальної дисципліни і тісно пов'язуватися з практичними потребами конкретної освітньої програми. Порядок затвердження тематики курсових проєктів (робіт) і їх виконання визначається кафедрою. Керівництво курсовими проєктами (роботами) здійснюється, як правило, найбільш кваліфікованими НПП.

Орієнтовна тематика курсових робіт з дисциплін, які виконуються здобувачами вищої освіти на кафедрі публічного та приватного права Національного університету «Чернігівська політехніка», розробляється провідними науково-педагогічними працівниками кафедри щороку на початку першого семестру, виходячи з актуальності наукових та практичних проблем, особливостей фахової підготовки. Тематика курсових робіт затверджується протоколом засідання кафедри й доводиться до відома здобувачів вищої освіти.

Здобувач вищої освіти має право самостійно сформулювати тему курсової роботи, якщо відповідної його науковому пошуку теми в переліку запропонованих немає. У такому випадку розробляється індивідуальний план виконання роботи, враховуючи актуальність теми, науково-теоретичну і практичну значимість і, з відповідним обґрунтуванням, здобувач вищої освіти подає заяву про її затвердження завідувачу кафедри, попередньо узгодивши тему дослідження з науковим керівником. Здобувач вищої освіти може запропонувати керівникові курсової роботи інакше сформулювати назву теми курсової роботи, звзунти або розширити межі наукового дослідження, доповнити дослідження матеріалами проаналізованої судової практики.

Здобувачам вищої освіти бажано визначитись щодо теми курсової роботи на початку семестру, в якому вивчається відповідна дисципліна, оскільки робота над дослідженням потребує багато часу на обробку та аналіз значної кількості джерел. При виборі теми необхідно враховувати, що в межах однієї академічної групи, як правило, не допускається виконання курсової роботи за однією і тією ж темою двома чи більше здобувачами вищої освіти, щоб уникнути однакових запозичень, повторень, дублювання текстів, що негативно вплине на результат перевірки тексту роботи на академічну доброчесність. Тому науково- педагогічні працівники кафедри мають інформувати здобувачів вищої освіти про вже обрані теми курсових робіт, а здобувачі вищої освіти мають узгоджувати обрану

тематику між собою.

Курсова робота повинна відповідати сучасному рівню розвитку юридичної науки, законодавства й практики його застосування. Курсова робота завжди виграє, якщо здобувач в ході її підготовки опрацював не лише науково-теоретичні та нормативні джерела, але й матеріали судової практики, актуальні статистичні дані та результати інших досліджень.

Перш ніж розпочати писати курсову роботу, здобувач вищої освіти повинен ознайомитися з основними вимогами до її виконання.

1. Достатній теоретичний рівень. Ця вимога означає, що здобувач вищої освіти має розкрити обрану тему курсової роботи на сучасному рівні розвитку наукових положень відповідної галузі права, використовуючи загальнотеоретичні та спеціальні методи наукових досліджень, підходи й наукові знання, які пояснюють процес реформування, практичного застосування нормативно-правових актів; виходити на міжпредметний рівень. Крім того, здобувач вищої освіти повинен достатньо повно розкрити основні поняття і терміни, що стосуються обраної теми курсової роботи та проблем, які в ній піднімаються, включити у викладений матеріал лише об'єктивні факти і реальні практичні приклади, матеріали судової практики, статистичні відомості та інші актуальні джерела й матеріали.

2. Дослідницький характер. У курсовій роботі повинні міститись елементи дослідження:

- вивчення достатньої кількості опублікованих джерел (підручників, навчальних посібників, журнальних наукових статей, монографій, а також інших розробок) вітчизняних і зарубіжних авторів. Важливо, щоб були вивчені та опрацьовані ті джерела, які є актуальними на предмет відповідності чинному законодавству; хоча у випадках, коли здійснюється порівняння змін до діючого законодавства з положеннями, що мали місце раніше, можна посилатися і на положення тих наукових досліджень, в яких здійснено аналіз правових приписів, що втратили юридичну чинність;

- систематизація та аналіз різних думок і підходів, формування власної точки зору як на досліджувану проблему в цілому, так і на окремі її аспекти шляхом формування власних (авторських) висновків, узагальнень, пропозицій до законодавчих чи підзаконних актів. Відповідні пропозиції мають бути обґрунтовані автором, доцільно показати практичні переваги пропонованих змін і доповнень;

- порівняння теоретичних поглядів вчених і практичної діяльності відносно питань, що є предметом дослідження курсової роботи, а також положень нормативних актів суміжних галузей, які можуть стосуватися розглядуваної тематики (так, вивчаючи особливості застосування адміністративних стягнень, варто провести аналіз їх використання в кримінальному законодавстві; досвід зарубіжних країн щодо застосування окремих видів покарань, посилаючись на норми міжнародного публічного права, акти внутрішнього законодавства окремих держав світу тощо);

- розробка власних висновків, рекомендацій щодо внесення змін і доповнень до діючого законодавства, в тому числі з урахуванням практики

зарубіжних країн.

3. Грамотність оформлення. Це важлива вимога до курсової роботи, що підвищує її якість та вказує на грамотність здобувача вищої освіти у роботі з матеріалом, вміння стилістично та орфографічно правильно оформлювати текст, використовувати дієприслівникові та дієприкметникові звороти, силогізми, порівняння тощо. У роботі не повинно бути граматичних та стилістичних помилок.

Особливу увагу варто звернути на правильність написання окремих слів, відмінкових та родових закінчень слів при перекладі відповідної інформації з однієї мови на іншу, дотримання стилістики тексту, правильності перекладу різних термінологічних понять. Варто також звернути увагу на написання окремих понять, що вживаються в нормах законодавства, наприклад, «деліктність», «правосуб'єктність», «правовідношення», «нормативність», «підслідність», «трасологія» та інші, які рідко вживаються в розмовній мові, проте часто використовуються в роботі практичних юристів та науковців у сфері права.

У ході підготовки тексту курсової роботи важливо дотримуватись правил цитування, оформлення висновків, списку використаних джерел. Зокрема, кількість цитувань не повинна бути надмірною, цитований матеріал береться в лапки, наприклад: Ю.П. Битяк стверджує, що «адміністративно-правова кваліфікація у межах адміністративно-судового процесу - це оцінка уповноваженим суб'єктом юридичного факту, який має юридичне значення при вирішенні адміністративної справи по суті». Оформлення роботи суттєво виграє, якщо позначки лапок, апострофів, інших виділень по тексту будуть однаковими. Крім того, виконання цієї вимоги виховує у здобувача вищої освіти культуру оформлення наукових праць, яка може знадобитись у майбутній практичній професійній або науковій діяльності.

4. Форма виконання. Оформлення роботи є важливим елементом її виконання, а також фактором, який враховується при її оцінюванні під час рецензування та захисту. Єдиних вимог до зовнішнього оформлення структури, обсягу, змісту і стилю викладу курсових робіт не існує, проте діючі нормативні документи встановлюють загальні принципи щодо оформлення робіт такого рівня.

Курсову роботу набирають за допомогою комп'ютера на аркуші формату А4 (210x297мм) книжкової орієнтації через 1,5 міжрядковий інтервал. Шрифт набору тексту - Times New Roman № 14. Щільність набору тексту роботи повинна бути однаковою.

Текст курсової роботи необхідно набирати, залишаючи поля таких розмірів: ліве, праве, верхнє, нижнє - 20 мм.

Обсяг курсової роботи, як правило, складає (без додатків та переліку використаних джерел) 25-30 друкованих аркушів.

Список використаних джерел повинен містити не менше 20 опрацьованих джерел, на які є посилання по тексту роботи (тобто в переліку джерел має бути вказана та література, яка реально була використана автором, а не просто список літератури за темою дослідження). Дотримання цієї вимоги автоматично

забезпечується в ході перевірки роботи на академічну доброчесність. Тому посилання на матеріали, які реально не використовувалися в ході підготовки та написання курсової роботи, є недоцільним та лише підтверджує факт порушення автором правил академічної доброчесності.

Курсові проекти (роботи) оформлюються в електронному вигляді.

Заголовки структурних частин роботи **«ЗМІСТ»**, **«ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ»**, **«ВСТУП»**, **«РОЗДІЛ»**, **«ВИСНОВКИ»**, **«СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ»**, **«ДОДАТКИ»** друкують великими літерами напівжирним шрифтом і розміщуються по центру рядка без абзацу. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу 1,25 см (крапка в кінці заголовка не ставиться) теж напівжирним шрифтом, наприклад: **1.1. Поняття та сутність адміністративної відповідальності**

Кожну структурну частину роботи (вступ, розділ, висновки чи список використаної літератури) треба починати з нової сторінки; нові підрозділи курсової роботи продовжуються на тій же сторінці, де закінчився попередній, через один міжрядковий інтервал. Нумерація сторінок (у нижньому правому кутку сторінки), розділів, підрозділів здійснюється арабськими цифрами без знаку «№». Першою сторінкою письмової роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок, але номер сторінки на титулі не ставлять.

Номер розділу ставлять після слова **«РОЗДІЛ»**, після номера ставлять крапку, потім друкують заголовок розділу (наприклад, **РОЗДІЛ 1. СТАТУС НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЯК СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**). Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. Вкінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу (наприклад, **2.1. Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх: досвід України та світу**). Після назви розділу чи підрозділу крапка не ставиться.

Порушення правил оформлення курсової роботи є підставою для зниження кількості балів під час її оцінювання. Тому належне оформлення тексту є важливою складовою підготовки і написання курсової роботи.

5. Терміни здачі та рецензування курсової роботи. Термін подання підготовленої і належним чином оформленої курсової роботи на кафедру для рецензування визначається з урахуванням навчального плану відповідної форми навчання та особливостей його виконання в поточному навчальному році. Термін подання курсової роботи на кафедру встановлюється відповідним графіком, затвердженим завідувачем кафедри. Кафедри приймають курсові роботи на рецензування лише в межах термінів, встановлених графіком. Прийом курсових робіт кафедрою після встановленого терміну можливий лише за наявності поважних причин затримки з письмового дозволу декана факультету за попередньою згодою завідувача кафедри.

Термін подачі курсової роботи встановлюється не пізніше як за 21 день до

її захисту. Така вимога пов'язана з тим, що викладач повинен мати час для перевірки змісту курсової роботи на відповідність темі, повноту та актуальність змісту роботи, написання відгуку на курсову роботу, а також здійснити перевірку тексту роботи на академічну доброчесність. За наявності суттєвих зауважень щодо змісту роботи (використання застарілого законодавства, фейкових статистичних показників, матеріалів неіснуючої судової практики, фабрикування чи фальсифікація даних тощо), а так само у випадку порушення правил академічної доброчесності (плагіат, самоплагіат) курсова робота направляється на доопрацювання з подальшою повторною перевіркою, що потребує додаткових витрат зусиль як з боку здобувача вищої освіти, так і викладача, а також витрат часу на виправлення й усунення виявлених недоліків.

Загальні вимоги до курсових робіт:

- цілеспрямованість;
- об'єктивність;
- логічність та послідовність побудови роботи і викладення матеріалу;
- глибина дослідження та повнота висвітлення питань;
- точність і стислість формулювань, конкретність викладу матеріалу;
- обґрунтованість висновків і рекомендацій;
- грамотне оформлення роботи.

Процес виконання курсової роботи складається з наступних етапів:

1. Обговорення та вибір теми, підбір та аналіз актуальних джерел за темою курсової роботи, визначення об'єкта, предмета, мети та методів дослідження.

2. Висунення гіпотез та відпрацювання теоретичних засад дослідження (опрацювання напрямків дослідження). Так, при виборі широкої теми здобувач вищої освіти може зосередити свою увагу лише на окремому аспекті дослідження, залишаючи поза увагою загальне бачення теми. Така позиція може бути безпосередньо визначена в назві теми роботи, наприклад:

✓ «Адміністративна відповідальність як інститут адміністративного права: загальнотеоретичний аспект», «Адміністративна відповідальність неповнолітніх правопорушників: проблеми законодавчого регулювання»;

✓ «Практичні проблеми застосування адміністративних покарань до військовослужбовців та військовозобов'язаних осіб» тощо.

3. Розробка програми і методики дослідження: складання й затвердження орієнтовного плану курсової роботи (кінцевий план роботи може відрізнятися від попередньо складеного чи орієнтовного, запропонованого викладачем), обробка й аналіз наукових та нормативних джерел, формулювання власних висновків і пропозицій як з окремих аспектів дослідження, так і за темою курсової роботи в цілому.

4. Остаточне оформлення тексту курсової роботи відповідно до технічних вимог та подання роботи до захисту.

II. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ТЕКСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

На початку підготовки курсової роботи необхідно ознайомитися зі змістом спеціальної літератури за обраною темою і скласти розгорнутий план із зазначенням основних розділів і підрозділів роботи. Здобувач вищої освіти звертається до наукового керівника для погодження плану роботи, списку використаних джерел, строків і порядку підготовки курсової роботи, з'ясовує, які зміни відбулися в чинному законодавстві, які могли не бути відображені в навчальній літературі.

Структура курсової роботи:

- 1) титульний аркуш;
- 2) зміст;
- 3) вступ;
- 4) основна частина;
- 5) висновки;
- 6) список використаних джерел;
- 7) додатки (за необхідності).

1. Титульний аркуш курсової роботи (див. Додаток 1) повинен містити:

- а) найменування вищого навчального закладу та органу, якому він підпорядковується, а також кафедри, на якій виконана курсова робота;
- б) найменування навчальної дисципліни, з якої виконується курсова робота;
- в) тему курсової роботи;
- г) прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти, шифр та номер навчальної групи;
- д) науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника;
- є) місто і рік виконання.

2. Зміст курсової роботи – це план курсової роботи, згідно з яким вона виконується, що містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів, які мають заголовки, зокрема, вступу, назв розділів та підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Для полегшення роботи студентів до кожної теми курсової роботи викладачі можуть пропонувати готовий орієнтовний план – назви розділів, в межах яких може бути виконане дослідження. Цей план не є обов'язковим та повинен бути поділений здобувачем вищої освіти на підрозділи (див. Додаток 2). Якщо у курсовій роботі передбачається три розділи, то один з них може не мати поділу на підрозділи. Не є доцільним поділяти текст роботи на велику кількість підрозділів, адже кожен параграф роботи передбачає постановку певної проблеми, аналіз норм чинного законодавства з означеного питання, а також доктринальних положень вітчизняних та/ або зарубіжних авторів, підготовку власних висновків та пропозицій.

3. У вступі курсової роботи розкривається сутність і стан розробки проблеми, її теоретична і практична значущість, підстави і вихідні дані для

розробки теми, науковий аналіз проблеми і попереднього досвіду її вивчення, здійснюється методологічне обґрунтування та логіко-історичний аналіз проблеми, обґрунтовується актуальність та необхідність проведення дослідження, визначаються дослідники, які приділяли вивчення відповідної проблеми свої наукові доробки, зокрема:

- **актуальність теми** (актуальність у перекладі з латинської означає важливість, практичну значущість проблеми), яка розкривається шляхом аналізу та порівняння з відомими дослідженнями вибраної проблеми, визначення необхідності та доцільності дослідження для розвитку відповідної галузі. Так, актуальність дослідження сутності й змісту додаткових адміністративних стягнень полягає у складній процедурі їх застосування, наявності додаткових витрат з боку держави та можливістю затягування процесу, у зв'язку з чим стягнення взагалі може не бути накладене. Актуальність теми роботи має розкриватися у кількох реченнях;

- **мета і задачі дослідження** (вказати конкретні завдання, які мають бути вирішені відповідно до цієї мети) залежно від того, наскільки зрозуміло і точно сформульовано мету роботи, наскільки вдалим будуть її основні завдання, план, організація виконання, стиль викладу. Правильне визначення мети роботи дасть змогу здобувачеві вищої освіти виокремити в ній основний напрямок дослідження, упорядкувати пошук та аналіз матеріалу, підвищити якість роботи, уникнути загальних міркувань, які не сприяють досягненню мети дослідження. Мета курсової роботи повинна бути тісно пов'язана з назвою її теми. Метою дослідження курсової роботи, що присвячена загальним засадам адміністративної відповідальності є комплексне дослідження сутності адміністративно відповідальності як самостійного інституту адміністративного права, що включає в себе з'ясування її поняття, ознак, юридичного змісту, прогалин та недосконалості чинного законодавства щодо адміністративної відповідальності.

Визначення переліку авторів, які вивчали відповідну проблематику дозволяє визначити раніше недосліджені аспекти теми роботи, вказує на її актуальність в тематиці наукових досліджень.

На основі сформульованої мети здобувач вищої освіти має визначити основні завдання, які необхідно розв'язати в процесі виконання курсової роботи. Завдання повинні конкретизувати основну мету роботи. По суті, завдання курсової роботи визначені змістом її параграфів (підрозділів), які розкривають окремий аспект наукового пошуку (наприклад, визначити поняття та юридичний зміст адміністративної відповідальності; охарактеризувати зміст і сутність адміністративних стягнень, що можуть застосовуватися як додаткові; проаналізувати недоліки застосування виправних робіт та визначити шляхи їх вирішення з урахуванням досвіду зарубіжних країн);

- **визначення об'єкта і предмета дослідження.** Об'єкт – це ті компоненти, зв'язки та відношення між ними, які підлягають безпосередньому вивченню в даному дослідженні (наприклад, нормативно-правові акти, національно-правові системи і т. д.), предмет дослідження – це цілі діяльності у відповідній сфері. Наприклад, при дослідженні особливостей адміністративної

відповідальності юридичних осіб об'єктом дослідження курсової роботи є суспільні відносини, які виникають у процесі вирішення питання про притягнення до адміністративної відповідальності юридичних осіб. Відповідно предметом дослідження роботи є правові приписи, які регулюють особливості становлення, розвитку та реалізації повноважень державних органів по притягненню юридичних осіб до адміністративної відповідальності.

Якщо тема курсової роботи є надто широкою, то доцільно визначити, які питання розглядуваної теми не належать до предмета дослідження та не розглядаються в межах конкретної курсової роботи. Так, наприклад, при розкритті теми курсової роботи «Адміністративна відповідальність» можна винести за межі дослідження питання адміністративної відповідальності неповнолітніх, юридичних осіб тощо, попередньо зазначивши це у вступі (наприклад: ... не є предметом дослідження та не розглядаються у межах даної курсової роботи питання правового регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх та юридичних осіб, оскільки вони можуть виступати предметом самостійного дослідження). Таке формулювання дозволить уникати зауважень з приводу неповноти дослідження обраної теми.

• **вибір методів проведення дослідження.** В ході опрацювання матеріалів за темою курсової роботи необхідно визначити методи (прийоми, правила, способи, засоби) дослідження. Це завдання може бути вирішене на підставі аналізу наукової та іншої літератури, нормативно-правових та правозастосовчих документів, узагальнень юридичної практики. При виконанні курсової роботи можуть використовуватися такі загальнонаукові методи як: порівняльний, що полягає у порівнянні відповідних положень вітчизняної та зарубіжної правової доктрини (наприклад, поняття, сутності й ознак відповідальності фізичних та юридичних осіб в Україні та Франції), системний, що полягає в об'єднанні в одну систему різних видів відповідальності фізичних осіб, логічний, метод аналізу чинного законодавства, а також інші.

Остаточне редагування вступної частини роботи доцільно виконувати на завершальній стадії виконання, коли досліджувана проблема постає перед автором у повному обсязі, а методи й способи дослідження, а також його джерельна база є очевидними.

Зразок оформлення вступу надано в Додатку 3.

Зразок формулювання об'єкта і предмета дослідження надано в Додатку 3-1.

Приклади методів проведення дослідження надано в Додатку 3-2.

4. Основна частина курсової роботи. Опис процесу дослідження – основна частина письмової роботи, де висвітлюються методика і техніка дослідження з використанням логічних законів і правил (основний текст курсової роботи має складатися із розділів, поділених на підрозділи). Кожен розділ починається з нової сторінки його назвою, тоді як назви підрозділів продовжують вже почату сторінку, а їх назви друкуються напівжирним шрифтом через подвійний інтервал.

Матеріал роботи здобувач вищої освіти повинен викладати послідовно, логічно, взаємопов'язувати окремі його частини, повністю розкривати тему

роботи. Для цього необхідно приділити увагу сучасним теоретичним і методичним розробкам, розглянути і творчо осмислити за темою дослідження наукову літературу та періодичні видання, визначити своє ставлення до дискусійних питань теми роботи. На основі аналізу емпіричних або звітних даних, особистих вражень та узагальнень потрібно зробити необхідні висновки, висвітлити досягнуті успіхи, зазначити існуючі недоліки, а також висловити пропозиції щодо можливостей подальшого покращення діяльності об'єкта досліджень, доцільності внесення змін до законодавства, визначити перспективні напрямки подальших наукових досліджень. Фактично кожен параграф курсової роботи має містити логічні узагальнення та висновки, що підводять підсумок розглядуваного питання.

У розділах основної частини дається:

- огляд літератури за темою і вибір напрямків досліджень: окреслюються основні етапи розвитку наукової думки за проблемою дослідження, висвітлюються нормативні, наукові та навчальні джерела, визначаються не вирішені раніше питання, а також спірні доктринальні положення, обґрунтовується необхідність проведення досліджень у даній галузі чи сфері та їх напрямки, доцільність використання та впровадження у вітчизняну практику надбань зарубіжного досвіду;
- обґрунтування вибору напрямку дослідження, методи вирішення задач і їх порівняльні оцінки, загальної методики проведення дослідження, методи побудови гіпотез і т. ін.;
- результати досліджень, оцінки повноти вирішення поставлених задач та достовірності одержаних результатів, їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних досліджень тощо.

При роботі над курсовим проєктом необхідно звернути увагу і на розбивку тексту на абзаци. Кожен абзац повинен містити в собі певну закінчену думку, виражену однією чи кількома фразами або реченнями. Абзаци мають бути пов'язані між собою. Для цього використовуються такі слова та вирази, як «підсумовуючи вище зазначене...», «аналізуючи положення названої статті закону...», «як результат...», «на підтвердження вище визначеного», «таким чином...», «отже...» та інші. Логічними та вдалими є також тези про інші погляди на предмет дослідження, наприклад: «Дещо іншу позицію на предмет адміністративного права висловлює вітчизняних вчений Ю.П. Битяк», «натомість вітчизняна дослідниця Т.О. Коломоєць не вважає таку позицію правильною, обґрунтовуючи своє твердження тим, що...», «Спірними є наукові погляди на зміст адміністративної відповідальності Л.В. Ковалю», «Натомість судова практика використовує положення...» тощо. Названі та інші формулювання дозволяють показати неоднозначність наукових поглядів на проблему, що вивчається, а також ґрунтовний аналіз наукових джерел, навчальної літератури, законодавства та судової практики.

При написанні курсової роботи повинні даватися посилання на джерела, матеріали або окремі результати, які наводяться в роботі. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати

його зміст, мову тексту, обсяг, актуальність поданої інформації, чинність норм законодавства тощо. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли в них наявний матеріал, який не включено до останнього видання або ж для проведення порівняння діючої норми з тими положеннями, які втратили юридичну чинність.

Після кожного параграфу здобувач вищої освіти має зробити невеличкий висновок як узагальнення про досліджуване у даному підпункті. У кінці кожного розділу роботи так само робиться висновок-узагальнення по розділу.

5. Висновки. У висновках курсової роботи описуються найбільш важливі теоретичні та практичні результати дослідження, зокрема, формулювання проблеми (задачі), методи її дослідження, значення для юридичної науки і практики, рекомендації щодо наукового та практичного використання результатів для вдосконалення юридичної практики, обґрунтування їх достовірності; доцільності та змісту змін до законодавства тощо. Фактично висновки в курсовій роботі мають відповідати завданням, які були визначені у вступі. Відповідне їх формулювання дозволяє з'ясувати, чи досяг автор мети курсової роботи, чи виконав поставлені завдання.

Зразок оформлення висновків курсової роботи надано в Додатку 4.

6. Список використаних джерел. Використовуючи в курсовій роботі нормативні чи практичні матеріали, теоретичні положення інших авторів, здобувач вищої освіти має посилатись на відповідні джерела. Не допускаються так звані «запозичення», коли матеріали чи положення видаються за власний доробок здобувача вищої освіти. Не можна також допускати суцільного цитування відповідних джерел чи іншого їх надмірного використання.

Список використаних джерел свідчить про сутність обізнаності здобувача вищої освіти за темою роботи. До списку не включаються ті джерела, на які немає посилань у тексті і які фактично не були використані здобувачем вищої освіти. Після зазначення нормативного акту необхідно вказувати офіційне джерело, в якому він опублікований. Для монографічних видань вказують прізвище, ініціали автора, повну назву книги, місце видання, видавництво, рік видання, кількість сторінок книги. Для статей, що опубліковані в періодичній пресі, зазначають прізвище, ініціали автора, назву статті, назву журналу або газети, рік видання, номер журналу чи дату виходу газети, кількість сторінок.

Оформлювати список використаних джерел необхідно з дотриманням визначених вимог.

Список використаних джерел розміщується в порядку згадування джерел у тексті за їх наскрізною нумерацією або за алфавітним порядком. Зразок оформлення джерел курсової роботи подано в Додатках 5, 6. Посилання наводять одразу після закінчення цитати в квадратних дужках, де вказують порядковий номер джерела у списку використаної літератури та відповідні сторінки джерела (наприклад: [5, с. 18], що означає п'яте джерело з опису використаних джерел, текст виноски знаходиться на вісімнадцятій сторінці або [8, с. 28-30], що означає восьме джерело зі списку використаних джерел, текст виноски знаходиться з двадцять восьмої по тридцять сторінку. У випадках використання нормативних актів для виноски використовується тільки номер

відповідного джерела зі списку використаної літератури (наприклад [10], що означає десяте джерело зі списку літератури, і якщо сторінки не зазначені, то це один з нормативних актів; або [15; 17; 22] - це означає, що використано три нормативних акти, які в списку використаних джерел зазначаються під номерами п'ятнадцять, сімнадцять, двадцять два.)

Приклади оформлення літературних джерел та наукових матеріалів

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	Книги
Один автор	Апанасенко К. І. Право комунальної власності : монографія. Чернігів : Чернігівський інститут права, соціальних технологій та праці, 2018. 275 с.
Два автора	Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом : навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ, 2005. 308 с.
Три автора	Скидан О. В., Ковальчук О. Д., Янчевський В. Л. Підприємництво у сільській місцевості : довідник. Житомир, 2013. 321 с.
Чотири автори	Бікулов Д. Т, Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с. Операційне числення : навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 88 с. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с.
П'ять і більше авторів	Правознавство : навч. посіб. / О.Ф. Скакун та ін. Харків, 2013. 474 с. Методи підвищення природної рибопродуктивності ставків / Андрющенко А. І. та ін. ; за ред. М. В. Гринжевського. Київ, 1998. 124 с.
Колективний автор	Право як основа сталого розвитку громадянського суспільства : зб. матеріалів доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. / Сумський державний ун-т. Суми : Параграф, 2020. 648 с.
Багатотомне видання	Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с.
За редакцією	Адміністративне право України /за ред. Ю.П. Битяка. Харків: Право. 2018. 576 с.

Автор і перекладач	<p>Сушицька Н. В. Юридична клініка. Курс лекцій : навч. посіб. для студентів вищих навч закл. К. : Університет «Україна», 2008. 424 с.</p> <p>Брігхем Є. В. Основи фінансового менеджменту / пер. з англ. В. Біленького та ін. Київ : Молодь, 1997. 998 с.</p>
	Частина видання
Розділ книги	Саблук П. Т. Напрямки розвитку економіки в аграрній сфері виробництва. Основи аграрного підприємництва / за ред. М. Й. Маліка. Київ, 2000. С. 5-15.
Тези доповідей, матеріали конференцій	Веремієнко С.В. Правові наслідки негативного екологічного впливу на навколишнє природне середовище. <i>Інтеграція юридичної науки та практики як основа сталого розвитку законодавства</i> : зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 14-15 квітня 2014 р.). Житомир: Полісся, 2014. С. 103–108.
Статті з продовжуваних та періодичних видань	<p>Якобчук В. П. Стратегічні пріоритети інноваційного розвитку підприємництва в аграрній сфері. <i>Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка</i>. Сер. Економіка. 2013. Вип. 148. С. 31–34.</p> <p>Масловська Л. Ц., Савчук В. А. Право на інформацію як основа гармонізації суспільства. <i>Юридична Україна</i>. 2016. № 6. С. 23–28.</p> <p>Акмеологічні засади публічного управління / Є. І Ходаківський та ін. <i>Вісник ЖНАЕУ</i>. 2017. № 1, т. 2. С 45–58.</p> <p>Dankevych Ye. M., Dankevych V. Ye., Chaikin O. V. Ukraine agricultural land market formation preconditions. <i>Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis</i>. 2017. Vol. 65, №. 1. P. 259–271.</p>
	Електронні ресурси
Книги	Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С. Товарна інноваційна політика : підручник. Суми : Університетська книга, 2007. 281 с. URL: ftp://lib.sumdu.edu.ua/Books/1539.pdf (дата звернення: 30.09. 2021).
Законодавчі документи	<p>Про стандартизацію : Закон України від 11 лют. 2014. № 1315. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315-18 (дата звернення: 30.09. 2021).</p> <p>Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : проект / М-во аграр. політики та продовольства України. URL: http://mi.gov.ua/agro.gov.ua/apk?№id=16822 (дата</p>

	звернення: 30.09. 2021).
Періодичні видання	<p>Калітна М. Р., Брижань І. А. Адміністративна відповідальність неповнолітніх: сучасний стан та перспективи розвитку. <i>Право і суспільство</i>. 2013. № 10. URL: http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna_ekonomika&s=ua&z=2525 (дата звернення: 30.03. 2021).</p> <p>Neave H. Deming's 14 Points for Management: Framework for Success. <i>Journal of the Royal Statistical Society. Series D (The Statistician)</i>. 2012. Vol. 36, № 5. P. 561–570. URL:http://www2.fiu.edu/~revellk/pad3003/neave.pdf (Last accessed: 02.04.2021).</p>
Сторінки з веб-сайтів	Що таке органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? Екологія життя : веб-сайт. URL: http://www.eco-live.com.ua (дата звернення: 30.09. 2021).
	Інші документи
Законодавчі і нормативні документи (інструкції, накази)	<p>Конституція України : станом на 1 верес. 2021 р. <i>Верховна Рада України</i>. Харків : Право, 2021. 82 с.</p> <p>Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень : Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2164. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 9 листоп. № 35. С.10</p> <p>Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : затв. Наказом МВС України від 21 серпня 1998 № 622. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show (дата звернення: 02.09.2021).</p> <p>Про затвердження Порядку забезпечення доступу вищих навчальних закладів і наукових установ, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних : наказ М-ва освіти і науки України від 2 серп. 2017 р. № 1110. <i>Вища школа</i>. 2017. № 7. С. 106–107.</p>
Стандарти	ДСТУ ISO 9001: 2001. Системи управління якістю. [Чинний від 2001-06-27]. Київ, 2001. 24 с. (Інформація та

	документація). СОУ–05.01-37-385:2006. Вода рибогосподарських підприємств. Загальні вимоги та норми. Київ : Міністерство аграрної політики України, 2006. 15 с. (Стандарт Мінагрополітики України).
Патенти	Комбайн рослинозбиральний універсальний : пат. 77937 Україна : МПК А01D 41/02, А01D 41/04, А01D 45/02. № 2011 09738 ; заявл. 05.08.2011 ; опубл. 11.03.2013, Бюл. № 5.
Дисертації, автореферати дисертацій	Горбач О. В. Адміністративна відповідальність неповнолітніх, батьків або осіб, які їх замінюють : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ, 2006. 215 с. Чернецький О. Л. Правове регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2008. 22 с.
Препринти	Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами / Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Чорнобиль, 2006. 8 стор. (Препр. / НАН України. Інститут проблем безпеки АЕС; 06-1)

УВАГА! Звертаємо увагу здобувачів вищої освіти на той факт, що при написанні курсової роботи заборонено використання джерел інформації держави-агресора (підстава – наказ ректора НУ «Чернігівська політехніка» від 08.05.2023 70-вс «Про заборону використання в освітньому процесі джерел інформації держави-агресора»).

7. Додатки. У додатках розміщують допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття курсової роботи: статистичні дані, результати аналізу юридичних справ, проекти нормативно-правових актів, описання приватних методик та результатів дослідження.

Результатом виконання запропонованої структури курсової роботи є написання першого варіанта роботи, який подається здобувачем вищої освіти для ознайомлення (перевірки) своєму керівникові в електронному вигляді на електронну пошту керівника.

Врахування зауважень керівника та остаточне оформлення курсової роботи. Здобувач вищої освіти повинен врахувати сформульовані науковим керівником курсової роботи конкретні зауваження. Залежно від характеру та змісту зауважень він виправляє юридичні, стилістичні та орфографічні помилки, доповнює курсову роботу новими положеннями, у разі необхідності використовує додаткові матеріали правозастосовчої практики, уточнює чи

змінює свою позицію щодо спірних проблем тощо. Після цього за погодженням з керівником здобувач вищої освіти може передати йому для ознайомлення другий (повторний) варіант своєї курсової роботи або лише тих її частин (фрагментів), до яких були зроблені найбільш істотні зауваження (внесені зміни відповідно до положень діючих нормативних актів, використані актуальні статистичні дані, положення судової практики, в тому числі практики Європейського суду з прав людини). Правильно оформлена курсова робота надсилається науковим керівником для перевірки на плагіат, і, за умови дотримання граничних меж схожості матеріалу, допускається до захисту.

Результатом цієї роботи має бути остаточний варіант курсової роботи, погоджений з керівником і оформлений відповідно до встановлених вимог.

Остаточні варіанти курсових проєктів (робіт) після допуску до захисту розміщуються у системі дистанційного навчання Moodle.

III. КЕРІВНИЦТВО КУРСОВОЮ РОБОТОЮ

Керівництво курсовою роботою здійснюється з метою надання здобувачеві вищої освіти необхідної допомоги в процесі її написання, а також здійснення контролю за дотриманням таких вимог, які ставляться до курсової роботи. Основними формами керівництва курсовою роботою є:

- попередні консультації;
- погодження плану курсової роботи і визначення індивідуального завдання;
- поточні консультації;
- перевірка курсової роботи, в тому числі й на предмет виявлення плагіату;
- написання відгуку на курсову роботу;
- консультація щодо захисту курсової роботи.

Попередні консультації, зокрема, включають загальну консультацію з поясненням основних вимог до курсової роботи (форма виконання, обсяг, терміни написання, особливості змісту окремих розділів тощо). У результаті попередніх консультацій здобувач вищої освіти має одержати чіткі орієнтири того, що являє собою курсова робота і що він має зробити на початковому етапі її написання, яку літературу опрацювати, на які наукові досягнення вітчизняних та зарубіжних авторів звернути увагу.

Погодження плану курсової роботи і визначення індивідуального завдання передбачає рекомендації здобувачу вищої освіти щодо опрацювання тих джерел, які необхідні для складання плану курсової роботи; ознайомлення з планом курсової роботи, запропонованим здобувачем вищої освіти; оцінка запропонованого плану (якщо потрібно – формулювання зауважень і пропозицій щодо плану та їх обговорення зі здобувачем вищої освіти). У результаті на цьому етапі повинен бути вироблений і узгоджений основний варіант плану курсової роботи, а також, керуючись планом роботи, керівник дає здобувачу вищої освіти індивідуальне завдання (наприклад, дослідити регіональний аспект застосування заходів адміністративної відповідальності до неповнолітніх).

Поточні консультації проводяться під час безпосереднього написання курсової роботи здобувачем вищої освіти і можуть стосуватися:

- а) уточнення позицій здобувача вищої освіти щодо окремих спірних питань, які розглядаються в курсовій роботі;
- б) формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавства та юридичної практики, інших рекомендацій практичного характеру.

У результаті поточних консультацій здобувач вищої освіти має одержати від керівника конкретну допомогу у вирішенні тих питань, які виникають у нього у процесі створення першого варіанта курсової роботи.

Перевірка курсової роботи починається з перевірки її першого варіанта, підготовленого здобувачем вищої освіти. Ознайомлюючись з текстом, керівник формулює конкретне зауваження та інші міркування на полях, на окремому листку або робить помітки в електронному варіанті роботи. Після доопрацювання здобувач вищої освіти повторно подає керівникові роботу. Якщо

здобувач вищої освіти відмовляється враховувати зауваження чи рекомендації керівника курсової роботи, останній попереджає здобувача вищої освіти про те, які наслідки, на його думку, це матиме – негативний відгук, зниження оцінки курсової роботи під час її захисту, можливий недопуск до захисту взагалі тощо.

Надання відгуку на курсову роботу. Після подання здобувачем вищої освіти остаточного варіанта курсової роботи керівник надає відгук на неї в 10-денний строк. Зміст такого відгуку залежить від конкретних висновків, які керівник зробив після перевірки остаточного варіанта курсової роботи. У відгуку відзначається актуальність обраної теми, ступінь обґрунтованості теоретичних положень, сформульованих висновків і рекомендацій, їхня достовірність, а також робиться висновок про відповідність оформлення курсової роботи встановленим методичним рекомендаціям.

У відгуку науковий керівник має зазначити, чи поданий варіант роботи в основному відповідає вимогам, що ставляться до курсової роботи, чи не відповідає. Одночасно керівник зобов'язаний навести найбільш істотні недоліки поданого варіанта, а також вказати, які конкретні його зауваження не були враховані здобувачем вищої освіти. Наприкінці відгуку він робить висновок про неможливість допуску поданого варіанта курсової роботи до захисту.

Негативний відгук може бути оскаржений здобувачем вищої освіти на кафедрі публічного та приватного права. Завідувач кафедри організовує перерецензування курсових робіт і в двотижневий термін виносить питання на розгляд кафедри. Її рішення є остаточним. У цьому випадку здобувачу вищої освіти видається на руки витяг з протоколу засідання кафедри. При задоволенні скарги курсова робота направляється для захисту в комісію.

Досвід рецензування показує, що в курсових роботах зустрічаються такі недоліки:

- відхід від теми, коли тема курсової роботи передбачає розкриття одних питань, а фактично розкриваються інші (наприклад, вивчаючи проблеми адміністративної відповідальності неповнолітніх осіб автор аналізує також положення законодавства щодо адміністративної відповідальності юридичних осіб; аналізуючи правовий статус комерційних банків автор «відволікається» на аналіз правового статусу підприємств в цілому тощо);
- безсистемний виклад матеріалу, повторення одних і тих самих положень, перефразування змісту нормативних документів без їх ґрунтовного аналізу;
- логічні помилки, невміння виокремити головне, коли автор робить неправильні висновки та узагальнення (наприклад, відзначивши, що поняття адміністративної відповідальності в нормативних актах відсутнє, автор робить висновок про недоцільність існування даного правового інституту);
- невдале поєднання теорії з практичним матеріалом, коли матеріали судової практики і не підтверджують, і не спростовують наведених теоретичних положень;
- переписування матеріалу з друкованих видань (плагіат, надмірне цитування текстів, необґрунтоване копіювання положень чинного законодавства тощо);

- недотримання методичних рекомендацій щодо оформлення роботи: недоведеність актуальності теми курсової роботи, коли автор відзначає, що тема була обрана за його номером у списку групи, відсутність посилань на використані джерела, їх невідповідність фактичним джерелам (наприклад, коли підручник або посібник було видано у 2010 році, але здобувач вищої освіти вказує 2020 рік; коли вказується неіснуюче джерело тощо).

Консультація щодо захисту курсової роботи. Проводиться на прохання здобувача вищої освіти після ознайомлення з відгуком наукового керівника на курсову роботу. Вона, зокрема, включає: ознайомлення здобувача вищої освіти із загальними вимогами щодо його виступу на захисті; пояснення характеру та форми відповідей на можливі запитання після виступу. У результаті проведених консультацій здобувач вищої освіти повинен отримати конкретні рекомендації щодо захисту ним курсової роботи.

IV. ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Захист курсового проєкту (роботи) проводиться публічно перед комісією в складі двох-трьох НПП кафедри за участю керівника курсового проєкту (роботи). Персональний склад комісії затверджується протоколом засідання кафедри.

Захист курсової роботи проводиться на відкритому засіданні комісії, це необхідно враховувати при виборі місця засідання. Ним, за загальним правилом, є навчальна аудиторія. На засіданні можуть бути присутні всі бажаючі, оскільки захист курсових робіт проводиться публічно. Під час навчання у режимі он-лайн або у змішаному режимі захист курсових робіт може проходити он-лайн.

Захист відбувається, як правило, у формі доповіді здобувача вищої освіти (5-7 хвилин), яка може бути або зачитана з написаного тексту, або краще – викладена усно. У доповіді розкриваються обґрунтування актуальності теми курсової роботи; мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження; труднощі, з якими довелося зіткнутися в процесі написання роботи; відповіді на основні зауваження наукового керівника, основні висновки і пропозиції, які здобувач вищої освіти сформував під час дослідження обраної теми. Після доповіді здобувач вищої освіти відповідає на поставлені йому запитання. Під час захисту оцінюються: якість виконаної курсової роботи, рівень знань і набутих навичок щодо висвітленої теми, вміння аналізувати нормативні акти, логічно і аргументовано викладати думки, відповідати на запитання, обґрунтовувати власну точку зору.

На всі зауваження, викладені у відгуку, виступах під час захисту роботи, здобувач вищої освіти повинен дати вичерпні відповіді. Оцінка виставляється на закритому засіданні комісії і оголошується її головою здобувачеві вищої освіти і всім присутнім на відкритому засіданні. Результати захисту курсового проєкту (роботи) оцінюються за європейською та національною чотирибальною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Виставлені оцінки доводяться до відома здобувачів вищої освіти. Здобувачі вищої освіти, які не здали курсові роботи або отримали на захисті незадовільну оцінку, вважаються такими, що мають академічну заборгованість.

Кращі курсові роботи можуть бути рекомендовані на конкурси, виставки, конференції, а також до друку в збірниках.

V. ПЕРЕВІРКА КУРСОВИХ РОБІТ НА АКАДЕМІЧНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Перевірка курсових робіт здобувачів вищої освіти на академічну доброчесність в університеті здійснюється на підставі Кодексу академічної доброчесності Національного університету «Чернігівська політехніка» (нова редакція, введена в дію наказом ректора від 31 травня 2021 року № 100, <https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-yakist/kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf>), Положення про організацію освітнього процесу в університеті (<https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/polozhennya-pro-organizacziyu-osvitnogo-proczesu.pdf>), Положення про внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності університету (<https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-yakist/polozh-pro-vnutrishnyu-systemu-zabezpechennya-yakosti-vo.pdf>), Порядку проведення перевірки кваліфікаційних робіт та індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти на плагіат в Національному університеті «Чернігівська політехніка» (нова редакція, введена в дію наказом ректора від 31 травня 2021 року № 100, <https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/poryadok-provedennya-perevirky-kval-robit-ta-individualnyh-zavdan-na-plagiat.pdf>) та інших нормативно-правових актів чинного законодавства України (зокрема, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про запобігання корупції») та з урахуванням специфіки галузі знань. Відповідна перевірка може бути здійснена:

– самим автором та керівником курсової роботи на всіх етапах її підготовки з використанням загальнодоступних програм;

– Інформаційним центром запобігання та виявлення плагіату (ЦЗВП), який функціонує на основі Положення про інформаційний центр запобігання та виявлення плагіату Національного університету «Чернігівська політехніка» (<https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-yakist/polozh-pro-informacijnyj-centr-zapobigannya-ta-vyyavlennya-plagiatu.pdf>);

– комісією з питань академічної доброчесності університету в разі подання апеляційної скарги автором на результати попередньої контрольної перевірки, правовий статус якої визначений Положенням про комісію з питань академічної доброчесності Національного університету «Чернігівська політехніка» (<https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-yakist/polozh-pro-komisiyu-z-pytan-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf>).

Автор та керівник курсової роботи в процесі її підготовки можуть використовувати будь-які програмо-технічні засоби для визначення відсотку унікальності тексту в курсовій роботі. Рекомендуються до використання програми, які знаходяться у відкритому доступі в мережі Інтернет або програмні засоби ЦЗВП.

При цьому встановлюється наступна шкала унікальності (схожості) курсової роботи:

100-60% висока унікальність (або 0-40 % схожості), робота допускається

до захисту або (та) опублікування

59-31% середня унікальність (або 41-69 % схожості), робота потребує доопрацювання в частині коректності та повноти цитувань.

30% і нижче низька унікальність (або 70 % і вище схожості), робота потребує суттєвого доопрацювання та обов'язкової повторної перевірки на плагіат.

Виходячи з необхідності використання та аналізу текстів нормативних актів, які програма перевірки визначає як плагіат, **допустимий рівень подібності (схожості) тексту курсових робіт (зазначений в акті перевірки роботи на академічну доброчесність) по кафедрі публічного та приватного права встановлено в межах 0-75 %** (протокол засідання кафедри № 1 від «02» вересня 2021 року).

Варто звернути увагу на те, що відсоток унікальності тексту курсової роботи враховується викладачем при прийнятті рішення про можливість допуску курсової роботи до захисту, але відсоток унікальності не є основним критерієм для оцінювання рівня написання та захисту роботи. Якість підготовки та захисту роботи оцінюється, виходячи з її змісту. Оцінювання роботи здійснюється з урахуванням даних про її перевірку на академічну доброчесність за результатами прилюдного захисту.

За умови, якщо відсоток унікальності **індивідуального завдання 30% і нижче, завдання після повторної перевірки на плагіат не може бути оцінено на 90 і більше балів за 100-бальною шкалою відповідно** до «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка».

Керівник індивідуального завдання для визначення відсотку унікальності тексту може направити роботу на перевірку до Інформаційного центру запобігання та виявлення плагіату не пізніше ніж за два тижня до захисту індивідуального завдання. За результатами перевірки ЦЗВП складається акт, в якому, на основі звіту про технічну перевірку (звіту подібності), визначається рівень плагіату та унікальності тексту. Акт та звіт передається завідувачу відповідної випускової кафедри для прийняття рішення про допуск, доопрацювання та повторну перевірку або не допуск ЗВО до захисту індивідуального завдання, а копії документів – здобувачу вищої освіти – автору роботи.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

**Юридичний факультет
Кафедра публічного та приватного права**

Козаченко Дмитро Васильович

КУРСОВА РОБОТА

з предмета: «Адміністративна відповідальність»

на тему: «Адміністративна відповідальність неповнолітніх»

Курс III Група АЮ-201

**Науковий керівник:
канд. юрид. наук, доцент
Шестак Л. В.**

**Робота подана на кафедру
«__» _____ 20__ р.**

**Робота допущена до захисту
Науковий керівник**

**Робота захищена з
оцінкою**

«__» _____ 20__ р.

«__» _____ 20__ р.

Голова комісії

Член комісії

Чернігів 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	6
1.1. Адміністративна відповідальність як самостійний інститут адміністративного права.....	6
1.2. Підстави притягнення до адміністративної відповідальності.....	10
1.3. Принципи адміністративної відповідальності та проблеми їх реалізації.....	14
РОЗДІЛ 2. ОБСТАВИНИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА АДМІНІСТРАТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ВИКЛЮЧАЮТЬ ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ	19
2.1. Обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність за вчинене правопорушення.....	19
2.2. Обставини, які виключають адміністративну відповідальність.....	22
РОЗДІЛ 3. ПОРЯДОК І УМОВИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	29
3.1. Порядок та строки притягнення до адміністративної відповідальності.....	29
3.2. Відшкодування шкоди внаслідок незаконного притягнення до адміністративної відповідальності.....	31
ВИСНОВКИ.....	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	35

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Права та свобода людини і громадянина та їх вільний розвиток визначаються найвищою цінністю як в Україні, так і в цілому у світі. На це чітко вказує Конституція України [1], де в ст. 3 зазначається, що держава відповідальна за свою діяльність перед людиною, а утвердження та забезпечення прав і свобод є її головним обов'язком. У той же час, нестабільна соціально-економічна та політична ситуація, яка останнім часом спостерігається в країні, найболючіше б'є по найбільш вразливих верствах населення країни, до яких відносяться й неповнолітні. У загальній структурі вчинених у країні протиправних діянь адміністративні правопорушення посідають значне місце. Вони характеризуються масштабністю, завданням істотної шкоди законним інтересам особи, суспільства та держави в цілому. Профілактичні заходи, на жаль, не завжди приносять бажані результати.

Притягнення неповнолітніх до адміністративної відповідальності має певні особливості, які мають бути відображені в законах. У першу чергу, – це приведення законодавства України та формування нової державно-правової політики у відповідності з сучасними умовами і міжнародними нормами щодо захисту неповнолітніх безпосередньо до вимог Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя відносно неповнолітніх (Пекінські правила 1984 р.). Неповнолітні як суб'єкти відповідальності повинні, з одного боку, знати і розуміти, що вони, як і всі громадяни, зобов'язані дотримуватись встановлених правил поведінки, поважати закони, тому що в разі їх порушення будуть відповідати згідно із законом. А з іншого боку, застосування адміністративного впливу до неповнолітніх повинно здійснюватися на засадах неухильного дотримання процесуальних норм, гуманного ставлення до їх духовного стану, забезпечення їх права на захист, справедливої оцінки скоєного проступку і невідворотного застосування заходів адміністративного примусу, тяжкість яких має бути співрозмірною із розміром завданої шкоди.

У зв'язку зі зростанням кількості адміністративних правопорушень, які вчиняються неповнолітніми, проблематика дослідження підстав, умов та особливостей притягнення їх до адміністративної відповідальності як спеціальних суб'єктів вже традиційно є предметом наукових досліджень ряду вітчизняних та зарубіжних вчених. До неї, зокрема, зверталися такі дослідники як: О.В. Горбач, Коваль, Ю.І. Ковальчук, Т.О. Коломоець, Є.Ю. Колосовський, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, Н.В. Лесько, Д.Г. Поволоцька, В.О. Продаєвич, О.В. Ткаля, О.Л. Чернецький, Л.В. Шестак та інші. Проте їх дослідження, зазвичай не мали фундаментального характеру та не узагальнювали практики застосування заходів відповідальності та адміністративного впливу на неповнолітніх.

Удосконалення чинного законодавства України щодо профілактики безпритульності та адміністративних правопорушень серед неповнолітніх також вказує на актуальність досліджуваних проблем.

Зазначені обставини, потреба в удосконаленні норм адміністративного законодавства, що визначає правовий статус неповнолітніх і регулює їх відповідальність за вчинені адміністративні правопорушення, зумовили актуальність дослідження проблем інституту адміністративної відповідальності неповнолітніх в Україні.

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є дослідження проблем та особливостей правового статусу неповнолітніх як суб'єктів адміністративної відповідальності та правового регулювання застосування заходів адміністративної відповідальності й адміністративного впливу до неповнолітніх, а також обґрунтування пропозицій, спрямованих на удосконалення законодавства з означеної проблематики. Реалізація поставленої мети, зумовлює необхідність вирішення завдань:

- дослідити поняття адміністративної відповідальності неповнолітніх та правові проблеми його закріплення;
- охарактеризувати підстави та умови застосування заходів адміністративного впливу до неповнолітніх;
- дослідити правові проблеми застосування заходів адміністративної відповідальності неповнолітніх;
- дослідити вітчизняний та зарубіжний досвід профілактики та протидії адміністративним правопорушенням неповнолітніх;
- виявити недоліки, суперечності, неузгодженості норм КУпАП про адміністративну відповідальність неповнолітніх та внести пропозиції щодо удосконалення законодавства про адміністративні правопорушення з урахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, які виникають в ході вирішення питання про застосування до неповнолітніх заходів адміністративної відповідальності або заходів адміністративного впливу за вчинення адміністративно караних протиправних діянь.

Предметом дослідження є норми адміністративного права, що регулюють особливості, умови, підстави та порядок застосування до неповнолітніх заходів адміністративної відповідальності або адміністративного впливу за вчинення адміністративних правопорушень.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить сукупність методів та прийомів наукового пізнання. Зокрема, у дослідженні застосовувалися такі методи: історичний (при дослідженні розвитку інституту адміністративної відповідальності неповнолітніх), порівняльно-правовий аналіз (в ході вивчення досвіду зарубіжних країн (США, Франція, Англія, Швеція) у сфері попередження адміністративних проступків серед неповнолітніх. З використанням структурно-системного та комплексного методів було проаналізовано зміст нормативних актів України, які визначають правовий статус неповнолітніх, регулюють питання їх відповідальності за вчинення правопорушень, що стало підґрунтям для виявлення основних теоретичних проблем у даному питанні, недоліків чинного законодавства та дало можливість обґрунтувати пропозиції щодо його удосконалення.

Тема: «Відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки»

Об'єктом дослідження є правовідносини цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки.

Предметом дослідження є система чинних в Україні нормативно-правових актів, які регулюють зобов'язальні правовідносини з відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, судова практика з розгляду спорів про відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки, вітчизняні та зарубіжні наукові джерела.

Тема: «Авторське право в мережі Інтернет»

Об'єктом дослідження даної курсової роботи є сукупність суспільних правовідносин, що виникають у процесі реалізації та захисту авторського права в мережі Інтернет .

Предметом дослідження виступає авторське право в мережі Інтернет як один із цивільно-правових інститутів.

Тема: «Договір дарування»

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку з укладенням, виконанням та припиненням договору дарування.

Предмет дослідження - комплекс правових норм, що утворюють інститут договору дарування, а також теоретичні положення та практично-прикладні проблеми, безпосередньо пов'язані з договором дарування.

Тема: «Захист цивільних прав та інтересів: поняття та способи»

Об'єктом дослідження є суспільні відносини щодо захисту цивільних прав та інтересів за цивільним законодавством України.

Предметом дослідження є норми чинного цивільного законодавства України та судова практика застосування основних положень цивільного законодавства.

ПРИКЛАДИ МЕТОДІВ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метод - це спосіб відображення дійсності та її взаємозв'язків. Метод завжди є об'єктивним і слугує програмою побудови і практичного застосування теорії. Одночасно з цим метод суб'єктивний, оскільки є знаряддям думки дослідника та включає в себе його суб'єктивні особливості.

Методи досліджень бувають: **загальні**, що діють у всіх галузях науки і на всіх етапах дослідження; **загальнонаукові**, тобто придатні для всіх наук; **часткові** - для певних наук; **спеціальні** - для однієї специфічної науки.

Такий поділ методів завжди умовний, оскільки в міру розвитку пізнання науковий метод може переходити з однієї категорії в іншу.

Коротка характеристика основних загальнонаукових методів пізнання:

Спостереження - це метод безпосереднього вивчення предметів і явищ за допомогою органів чуття без втручання в процес з боку дослідника.

Є багато видів спостережень залежно від різних чинників.

1. Від ступеня активності спостерігача в досліджуваній ситуації спостереження бувають *включені і невключені*. *Включені* спостереження – це спостереження, за якого дослідник тією чи іншою мірою безпосередньо включений у досліджуваний процес. *Невключене* спостереження – це спостереження, за якого дослідник перебуває поза процесом чи явищем, які вивчає, тобто є зовнішнім спостерігачем.

2. За умовами організації спостереження бувають *польові та лабораторні*. *Польове* спостереження - це спостереження, яке застосовують у реальній життєвій ситуації. *Лабораторне* спостереження - це таке, при якому об'єкт вивчення знаходиться в штучно створених умовах. Його найчастіше застосовують в експериментальних дослідженнях.

3. Залежно від наявності елементів контролю за проведенням спостереження вони бувають *контрольовані та неконтрольовані*. *Контрольоване* спостереження - це таке, при проведенні якого дослідник працює за строго визначеною програмою і його робота контролюється дослідницькою групою. *Неконтрольоване* спостереження - це спостереження, яке проводиться без контролю за діями спостерігача.

4. За ступенем регулярності спостереження бувають *випадкові та систематичні*. При випадковому спостереженні вивченню підлягають раніше не заплановані дії, ситуації, явища. Характерною рисою *систематичних* спостережень є регулярність фіксації дій, ситуацій, процесів протягом певного часу: кожен день, один раз в тиждень, щомісяця і т. д.

5. За характером спостереження бувають: *відкриті, приховані, самоспостереження*. При *відкритих* спостереженнях спостерігач не таїться від об'єктів спостереження. *Приховані* спостереження - це спостереження, коли спостерігач є членом колективу, який вивчає, але про це ніхто не знає. *Самоспостереження* - це коли об'єкт спостереження фіксує особисто ті чи інші аспекти свого самопочуття.

Порівняння - це виявлення відмінностей між об'єктами матеріального світу або знаходження в них спільного за допомогою органів чуття чи спеціальних пристроїв.

Підрахунок - це знаходження числа, що визначає кількісне співвідношення однотипних об'єктів або їх параметрів, котрі характеризують ті чи інші властивості. Наприклад, визначення кількості заготовок однакових розмірів, числа зубів пилки тощо.

Вимірювання - це фізичний процес визначення числового значення певної величини шляхом порівняння її з еталоном.

Експеримент - це одна зі сфер людської практики, у результаті якої перевіряється істинність гіпотез або виявляються закономірності об'єктивного світу. Під час експерименту дослідник втручається в процес, який він вивчає, з метою пізнання. Експериментальне дослідження об'єкта або явища має певні переваги порівняно зі спостереженням, а саме: дозволяє вивчати явища в «чистому вигляді» за допомогою відкидання побічних факторів; досліджувати окремі властивості об'єкта, а не їх сукупність.

Експеримент виконує 2 основні функції:

- 1) теоретичну, яка полягає в перевірці наукової гіпотези щодо причинних зв'язків між явищами;
- 2) практичну, що полягає у досягненні певного ефекту у практично-перетворювальній діяльності.

Експерименти класифікують за різними чинниками:

За характером об'єкта та предмета дослідження експерименти бувають реальні та уявні. Реальні експерименти здійснюються на генеральній або вибірковій сукупності. Уявні експерименти здійснюються шляхом маніпулювання інформацією про реальні об'єкти без втручання у хід подій.

За специфікою поставленого завдання розрізняють наукові та прикладні експерименти. Наукові експерименти націлені на одержання нових знань. Прикладні експерименти є елементом управлінської діяльності.

За логічною структурою доведення гіпотези розрізняють паралельні та послідовні експерименти. При проведенні паралельного експерименту одночасно задіяні дві групи - контрольна та експериментальна, ідентичні за своїми основними характеристиками. При послідовному експерименті аналізу піддається одна і та сама група. Доведення гіпотези спирається на порівнянні стану досліджуваного об'єкта до і після впливу експериментальної змінної.

За рівнем вимог до проведення ситуації експерименти поділяють на лабораторні, польові та чисті. Для лабораторних експериментів створюють спеціальні умови. Польовий експеримент проводиться за природних умов, звичайних для діяльності групи. Чистим експеримент називають тоді, коли учасники не знають про його проведення.

Узагальнення - визначення загального поняття, в якому відображається головне або основне, що характеризує об'єкти певного класу. Це засіб для утворення нових наукових понять, формулювання законів і теорій.

Абстрагування - це відвертання уваги в думках від несуттєвих властивостей, зв'язків, відношень предметів і виділення декількох сторін, що

цікавлять дослідника. Абстрагування, як правило, здійснюється в два етапи. На першому етапі визначаються несуттєві властивості, зв'язки тощо, на другому - досліджуваний об'єкт замінюють іншим, більш простим, тобто спрощеною моделлю, яка зберігає головне в складному.

Розрізняють такі види абстрагування: *ототожнювання* (утворення понять шляхом об'єднання предметів, виділених за своїми властивостями, в особливий клас); *ізолювання* (відокремлення властивостей, невід'ємно пов'язаних з предметами); *конструктивізація* (не береться до уваги невизначеність меж реальних об'єктів); *припущення можливого здійснення*.

Формалізація - відображення об'єкта або явища в знаковій формі певної спеціальної мови (математичної, статистичної тощо) і забезпечення можливості дослідження реальних об'єктів та їх властивостей через формальне дослідження відповідних знаків.

Аксиоматичний метод - спосіб побудови наукової теорії, при якому деякі твердження (аксіоми) приймаються без доведень і тоді використовуються для отримання решти знань (за певними логічними правилами). Загальновідомою, наприклад, є аксіома паралельності ліній, яка прийнята в геометрії без доведення.

Аналіз - метод пізнання, при якому предмет дослідження (об'єкт, властивості тощо) розкладається на окремі складові частини. У зв'язку з цим аналіз лежить в основі аналітичного методу досліджень.

Синтез - це поєднання окремих сторін предмета дослідження в єдине ціле. Аналіз і синтез взаємозв'язані та уособлюють єдність протилежностей. Розрізняють такі види аналізу і синтезу: *прямий* або *емпіричний* метод (використовують для виділення окремих частин об'єкта); *елементно-теоретичний* метод (базується на уявленнях про причинно-наслідкові зв'язки різних явищ); *структурно-генетичний* метод (вилучення зі складного явища таких елементів, які створюють вирішальний вплив на решту сторін об'єкта).

Важливими поняттями в теорії пізнання є *індукція* - умовивід від фактів до деякої гіпотези, та *дедукція* - умовивід, в якому висновок про деякий елемент множини робиться на основі знань загальних властивостей всієї множини. Найважливіше правило дедукції формулюється так: «Якщо із висловлювання *A* слідує висловлення *B*, а висловлювання *A* є істинним, то *B* також є істинним».

Одним із методів наукового пізнання є **аналогія**, на допомогу якої одержують знання про предмети і явища на основі їх подібності з іншими. Ступінь ймовірності (достовірності) умовиводу за аналогією залежить від кількості подібних ознак у явищах, що поширюються (чим їх більше, тим більшу ймовірність має умовивід, і вона підвищується, якщо зв'язок одержуваної ознаки з будь-якою іншою ознакою є відомим відносно точно). Аналогія тісно пов'язана з *моделюванням* або *модельним експериментом*. Якщо звичайний експеримент взаємодіє з об'єктом дослідження, то в моделюванні такої взаємодії немає, тому що експеримент проводиться не власне з об'єктом, а з його заміником.

Гіпотетичний метод пізнання передбачає розробку наукової гіпотези на основі вивчення суті досліджуваного явища за допомогою описаних вище способів пізнання. Потім формулюються гіпотези, складаються моделі, здійснюється їх вивчення, аналіз і розробка теоретичних положень.

У дослідженнях часто використовують *історичний метод* пізнання. Цей метод передбачає дослідження історичної динаміки.

При гіпотетичному методі пізнання дослідник часто звертається до **ідеалізації** створення в думках об'єктів, які практично нездійсненні. В результаті ідеалізації реальні об'єкти позбавляються деяких властивостей і наділяються гіпотетичними властивостями.

Під час дослідження окремих систем з різновидними зв'язками, що характеризуються як безперервністю та детермінованістю, так і дискретністю та випадковістю, використовуються *системні методи* (дослідження операцій, теорія масового обслуговування, теорія керування, теорія множин тощо). Зараз такі методи одержали широке застосування завдяки використанню сучасних ЕОМ.

Під час аналізу явищ і процесів у складних системах виникає потреба розгляду більшої кількості факторів (ознак), серед яких важливо вміти виділити за допомогою методу *ранжування* головне і виключити другорядні фактори, які істотно не впливають на досліджуваний об'єкт. Цей метод допускає підсилення основних і послаблення другорядних факторів, тобто розміщення факторів за визначеними правилами в ряд спадної або зростаючої послідовності.

Рівні методів наукових досліджень

Залежно від мети, завдання досліджень і необхідних результатів, методи наукового пізнання умовно поділяють на декілька рівнів: емпіричний, експериментально-теоретичний, теоретичний і метатеоретичний.

Методи емпіричного рівня: спостереження, порівняння, рахунок, вимірювання, тести, метод проб і помилок та ін. Методи цієї групи конкретно пов'язані з явищами, що вивчаються, і використовуються на етапі формування наукової гіпотези.

Методи експериментально-теоретичного рівня: експеримент, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання, гіпотетичний, історичний та логічний. Вони допомагають досліднику виявити ті чи інші достовірні факти та об'єктивні прояви під час дослідження процесів. За допомогою цих методів здійснюється накопичення фактів та їх перехресна перевірка. Варто зазначити, що факти мають науково-пізнавальну цінність тільки в тих випадках, коли вони систематизовані, між ними розкриті невідомі залежності та визначені причини наслідків. Таким чином, завдання виявлення істини потребує не тільки збору фактів, а й правильного їх теоретичного оброблення. Початкова систематизація фактів та їх аналіз виконуються вже в процесі спостережень, міркувань, експериментів, бо ці методи включають у себе не тільки чуттєве сприйняття предметів і явищ, але й їх відбір, класифікацію, обдумування сприйнятого матеріалу, його фіксування.

Методи теоретичного рівня: абстрагування, ідеалізація, формалізація, аналіз і синтез, індукція і дедукція, аксіоматика, узагальнення та ін. На теоретичному рівні проводяться логічні дослідження зібраних фактів, розробка понять, суджень та виконання умовиводів. У процесі цієї роботи співвідносяться попередні наукові уявлення з новими, що виникають. На теоретичному рівні

наукове мислення звільняється від емпіричного опису, створюється теоретичне узагальнення. Таким чином новий теоретичний зміст знань надбудовується над емпіричними знаннями. На теоретичному рівні пізнання науковці використовують логічні методи подібності або відмінності, розробляють нові системи знань або вирішують завдання подальшого узгодження теоретично розроблених систем з накопиченими новими експериментальними результатами.

До методів метатеоретичного рівня відносять діалектичний метод і метод системного аналізу. За допомогою цих методів досліджуються власне теорії й розробляються шляхи їх побудови, вивчається система положень і понять певної теорії, з'ясовуються межі її застосування, способи запровадження нових понять, обґрунтовуються шляхи синтезу декількох теорій. Центральним завданням цього рівня досліджень є пізнання умов формалізації наукових теорій і вироблення формалізованих мов, так званих *метамов*.

Рівні методів наукових досліджень відрізняються: глибиною, повнотою і всебічністю дослідження об'єкта; цілями, методами досягнення та способами вираження знань; ступенем значимості в них чуттєвого та раціонального пізнання.

Отже, на емпіричному рівні здійснюються спостереження за об'єктами, фіксуються факти, проводяться експерименти, виявляються емпіричні співвідношення та закономірні зв'язки між окремими явищами. На теоретичному рівні створюються системи знань, теорії, в яких розкриваються загальні та необхідні зв'язки, формулюються закони в їх системній єдності та цілісності.

На емпіричному рівні вивчення процесів та явищ є поверхневим; встановлюються чуттєво фіксовані зв'язки між явищами без заглиблення в суттєві зв'язки та відношення. На теоретичному рівні досліджень головним завданням розкриття суттєвих причин та зв'язків між явищами. На цьому рівні домінує раціональне пізнання.

Методи обох рівнів органічно взаємопов'язані й взаємообумовлюють один одного у цілісній структурі наукового пізнання. Емпіричне переходить у теоретичне, а те, що спочатку було теоретичним, на більш високому етапі розвитку стає емпірично доступним.

ВИСНОВКИ

Вивчення особливостей адміністративної відповідальності за керування транспортним засобом у стані сп'яніння дозволяє зробити наступні зауваження та пропозиції до чинного законодавства України:

1. Керування транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння є одним з найбільш тяжких адміністративних правопорушень. Адже саме ці протиправні діяння завдають значної шкоди не лише правопорушнику, але й життю і здоров'ю інших людей, їх майну. Тому чітке формулювання норм адміністративного законодавства на основі яких порушників можна притягти до відповідальності є запорукою того, що кількість відповідних проявів протиправної поведінки буде зменшена, а винуваті особи понесуть справедливе покарання. Суспільна шкідливість правопорушень у сфері дорожнього руху в цілому та керування транспортом у стані алкогольного сп'яніння зокрема, може бути пов'язана з матеріальною і фізичною шкодою, яка заподіюється унаслідок автомобільних аварій, значними витратами на підтримання належного стану дорожнього покриття, а протиправність – з особливостями забезпечення правослухняної поведінки учасників дорожнього руху

2. Можливість вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з керуванням транспортним засобом у стані сп'яніння пов'язано з недосконалістю діючого законодавства у цій сфері (існуванням прогалин та суперечностей у деяких нормативно-правових актах), відсутністю у працівників поліції відповідних знань та вмінь щодо порядку виявлення та огляду водіїв, які керують транспортними засобами у стані алкогольного сп'яніння, неналежним матеріально-технічним забезпеченням поліцейських та закладів охорони здоров'я, що проводять такі огляди тощо.

3. На сьогодні є велика кількість проблем, які пов'язані з можливістю притягнення порушника до відповідальності за керування транспортним засобом у стані сп'яніння. Зокрема, в ході з'ясування обставин справи, а саме – перевірки особи на стан сп'яніння працівники Національної поліції України мають право використовувати газоаналізатори. Проте досить часто постанови про притягнення водіїв до відповідальності оскаржуються в судовому порядку і порушники виграють відповідні справи у зв'язку з тим, щ такі газоаналізатори не сертифіковані, а тому їх показання не можуть використовуватися як докази в адміністративній справі. Тому доречно визначити перелік відповідних приладів, з допомогою яких працівники поліції мають право визначати стан сп'яніння особи і забезпечувати працівників поліції лише тими засобами, які пройшли державну сертифікацію.

4. Установлення стану алкогольного сп'яніння здійснюється на підставі огляду, який проводиться згідно з вимогами Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства охорони здоров'я України від 9 листопада 2015 року

№1452/735. Проводить такий огляд поліцейський з використанням спеціальних технічних засобів, показники яких після проведення тесту не повинні перевищувати цифровий показник більше 0,2 проміле алкоголю в крові (приблизно 500 грамів пива або 20 грамів горілки). Тоді як, наприклад, у Великобританії рівень алкоголю в крові не повинен перевищувати 0,8 проміле; у Італії, Франції, Німеччині – 0,5; в Норвегії, Польщі і Швеції – 0,2 проміле. А в Угорщині, Чехії, Румунії наявність алкоголю в крові водіїв не допускається взагалі.

5. Досить часто причиною звільнення водіїв, які затримані за керування ТЗ у стані алкогольного сп'яніння є закінчення строків притягнення до адміністративної відповідальності. Щоб уникати таких випадків та зменшити вплив так званої корупційної складової, коли порушник за плату просить не передавати справу до розгляду у визначений строк (протягом 3 місяців), доречно в межах КУпАП визначити чіткі процесуальні строки, протягом яких матеріали справи про керування транспортним засобом у нетверезому стані мають бути передані до суду, а також визначити строк, протягом якого суд має призначити справу до розгляду. Це дасть можливість забезпечити реальне виконання принципу невідворотності адміністративного покарання.

6. Підставами для звільнення від адміністративної відповідальності водіїв транспортних засобів за керування у стані алкогольного сп'яніння може бути лише стан крайньої необхідності або мало значимість правопорушення, якщо цей факт було доведено у визначеному законом порядку.

7. Система адміністративних стягнень за керування ТЗ у стані алкогольного сп'яніння передбачає застосування досить суворих санкцій. Найбільш вживаним з числа покарань є штраф, розміри якого є невинувато великі та позбавляють порушника майже піврічного доходу. Така ситуація, на наш погляд, є нелогічною, оскільки змушує порушника шукати альтернативу невиконання покарання, способом якої є корупція. Тому доречно підтримати точку зору С.М. Гусарова та встановити розміри штрафів за керування транспортним засобом у стані сп'яніння, виходячи з розміру денного заробітку порушника, утвердивши тим самим принцип справедливості та спів розмірності покарання.

8. Особливе місце в переліку адміністративних стягнень за керування транспортним засобом у стані сп'яніння займає позбавлення права керування транспортним засобом. Вважаємо, що цей вид покарання навіть у виняткових випадках недоречно застосовувати до осіб з інвалідністю, які користуються ТЗ з ручним управлінням у зв'язку з захворюваннями опорно-рухового апарата. Також недоречно позбавляти права керування ТЗ на строк більше трьох років у зв'язку з тим, що особа втрачає навички керування, джерело доходу тощо. Більш доречно застосовувати інші, в тому числі й профілактичні заходи.

**ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ДЖЕРЕЛ ЗА НАСКРІЗНОЮ НУМЕРАЦІЄЮ
(ПО МІРІ ЗГАДУВАННЯ ДЖЕРЕЛА В ТЕКСТІ)****СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Цивільне право України: [навч. посіб.] / За ред. В.П. Мироненко, І.С. Тімуш. К., 2014. 432 с.
2. Никифорак В.М. Страхування цивільної відповідальності за якість продукції. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2002. Вип. 131. С. 55-57.
3. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. К.: Правова єдність, 2014. 510 с.
4. Канзафарова І. С Теорія цивільно-правової відповідальності: монографія. Одеса: Астропринт, 2006. 261 с.
5. Українське цивільне право: навч. посіб. / За ред. Ю.О. Заїки. [3-ге вид. перероб. та допов.]. К.: Центр учб. літ-ри, 2014. 358 с.
6. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / В.Г. Ротань (відпов. ред.), А.Г. Ярема, В.В. Кривенко, В.Я. Карабань, О.Є. Сонін. 2-е вид. Х.: Фактор, 2010. Т.1. 800 с.
7. Луць В.В. Контракти у підприємницькій діяльності : навч. посіб. / В.В. Луць. [2-е вид., перероб. і доп.]. К.: Юрінком Інтер, 2008. 480 с.
8. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є. О. Харитонов, О.І. Харитонova, О. В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
9. Відповідальність юридична [Текст] : великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. Ю.С. Шемшученка. 2-ге вид., перероб. і доп. К: Юридична думка, 2012. С. 109-115.
10. Оніщенко Н.М. Нормотактика як складова державної, правової політики. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4 (126). С 37-42.
11. Штанько А. Захисна функція цивільного права. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3(41). С.39-45.
12. Гончарова А.В. Цивільне право України: навч. посіб. / А.В. Гончарова, Т.А. Кобзева. Суми: СумДУ, 2015. 168 с.
13. Канзафарова І. С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні: автореферат дис. д.ю.н. / І.С Канзафарова; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. К., 2007. 36 с.
14. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Рекодифікації цивільного законодавства в контексті інтеграції України у правовий простір ЄС. *Часопис цивілістики*. 2019. Вип. 34. С. 6–10.
15. Ківалова Т.С. Принципи та функції цивільно-правової недоговірної відповідальності. *Митна справа*. 2010. № 4 (70). С. 72-80.
16. Мороз О.В. Цивільно-правова відповідальність за порушення

сторонами умов договору. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2009. Вип. 45. С. 1-7.

17. Сивий Р. Приватне (цивільне) право в системі права України: монографія. К.: КВШ, 2006. 214 с.

18. Басай О.В. Принцип судового захисту цивільних прав та інтересів. *Європейські перспективи*. 2013. № 4. С.130-135.

19. Сібільов М. Предмет приватного (цивільного) права. *Право України*. 2014. № 6. С. 66-74.

20. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х.: Право, 2011. Т.1. 597 с.

21. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків: Право, 2017. 808 с.

22. Канзафарова І.С. Санкція і відповідальність у цивільному праві (проблема співвідношення). *Держава і право*. 2003. Вип. 22. С. 257-260.

23. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2010. 976 с.

24. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250 000 / В.Т. Бусел (уклад, і голов, ред.). К.; Ірпінь : Перун, 2007. 1736 с.

25. Стефанчук Р.О. Цивільне право України: навч. посібник. К.: Прецедент, 2005. 448 с.

26. Ульянова Г.О. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату. Одеса: видавець Букаєв, 2015. 348 с.

27. Харитонов Є.О. Категорії «приватне право», «цивільне право України» та «цивільне законодавство України»: до проблеми співвідношення. *Наукові праці Національного університету «ОЮА»*. 2012. С.157-169.

28. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 40-44. Ст.35.

29. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія: монографія / І. Безклубий, С Бобровник, І. Гриценко та ін.; за заг. ред. І. Безклубого. К.: Грамота, 2014. 448 с.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ДЖЕРЕЛ ЗА АЛФАВІТОМ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Басай О.В. Принцип судового захисту цивільних прав та інтересів. *Європейські перспективи*. 2013. № 4. С.130-135.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250 000 / В.Т. Бусел (уклад, і голов, ред.). К.; Ірпінь : Перун, 2007. 1736 с.
3. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія: монографія / І. Безклубий, С Бобровник, І. Гриценко та ін.; за заг. ред. І. Безклубого. К.: Грамота, 2014. 448 с.
4. Відповідальність юридична [Текст] : великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. Ю.С. Шемшученка. 2-ге вид., перероб. і доп. К: Юридична думка, 2012. С. 109-115.
5. Гончарова А.В. Цивільне право України: навч. посіб. / А.В. Гончарова, Т.А. Кобзєва. Суми: СумДУ, 2015. 168 с.
6. Канзафарова І.С. Санкція і відповідальність у цивільному праві (проблема співвідношення). *Держава і право*. 2003. Вип. 22. С. 257-260.
7. Канзафарова І. С Теорія цивільно-правової відповідальності: монографія. Одеса: Астропринт, 2006. 261 с.
8. Канзафарова І. С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні: автореферат дис. д.ю.н. / І.С Канзафарова; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. К., 2007. 36 с.
9. Ківалова Т.С. Принципи та функції цивільно-правової недовірної відповідальності. *Митна справа*. 2010. № 4 (70). С. 72-80.
10. Луць В.В. Контракти у підприємницькій діяльності : навч. посіб. / В.В. Луць. [2-е вид., перероб. і доп.]. К.: Юрінком Інтер, 2008. 480 с.
11. Мороз О.В. Цивільно-правова відповідальність за порушення сторонами умов договору. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. Вип. 45. С. 1-7.
12. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / В.Г. Ротань (відпов. ред.), А.Г. Ярема, В.В. Кривенко, В.Я. Карабань, О.Є. Сонін. 2-е вид. Х.: Фактор, 2010. Т.1. 800 с.
13. Никифорак В.М. Страхування цивільної відповідальності за якість продукції. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2002. Вип. 131. С. 55-57.
14. Оніщенко Н.М. Нормотактика як складова державної, правової політики. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4 (126). С 37-42.
15. Сивий Р. Приватне (цивільне) право в системі права України: монографія. К.: КВІЦ, 2006. 214 с.
16. Сібільов М. Предмет приватного (цивільного) права. *Право України*. 2014. № 6. С. 66-74.
17. Стефанчук Р.О. Цивільне право України: навч. посібник. К.:

Прецедент, 2005. 448 с.

18. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків: Право, 2017. 808 с.

19. Українське цивільне право: навч. посіб. / За ред. Ю.О. Заїки. [3-тє вид. перероб. та допов.]. К.: Центр учб. літ-ри, 2014. 358 с.

20. Ульянова Г.О. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату. Одеса: видавець Букаєв, 2015. 348 с.

21. Харитонов Є.О. Категорії «приватне право», «цивільне право України» та «цивільне законодавство України»: до проблеми співвідношення. *Наукові праці Національного університету «ОЮА»*. 2012. С.157-169.

22. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є. О. Харитонов, О.І. Харитонова, О. В. Старцев. Вид. 3-тє, переробл. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.

23. Харитонов Є.О., Харитонова О.І. Рекодифікації цивільного законодавства в контексті інтеграції України у правовий простір ЄС. *Часопис цивілістики*. 2019. Вип. 34. С. 6–10.

24. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. К.: Правова єдність, 2014. 510 с.

25. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2010. 976 с.

26. Цивільне право України: [навч. посіб.] / За ред. В.П. Мироненко, І.С. Тімуш. К., 2014. 432 с.

27. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х.: Право, 2011. Т.1. 597 с.

28. Цивільний кодекс: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 40-44. Ст.35.

29. Штанько А. Захисна функція цивільного права. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3(41). С.39-45.